

DE NIEUWE EUROPESE COMMISSIE UIT DE STARTBLOKKEN ZET TEAM VON DER LEYEN EUROPA OPNIEUW OP DE KAART?

Steven Van Hecke

hoofddocent Europese en vergelijkende politiek KU Leuven

Het heeft meer voeten in de aarde gehad dan aanvankelijk voorzien maar finaal heeft het Europees Parlement zijn groen licht gegeven: op 1 december is een nieuwe Europese Commissie onder leiding van Ursula von der Leyen van start gegaan. Op diezelfde dag is ook de Belgische ex-premier Charles Michel aan zijn nieuwe taak als voorzitter van de Europese Raad begonnen. Daarmee is de machtswissel aan de top van de Europese Unie (EU) compleet. De grote onbekende is echter in welke mate de hoge verwachtingen ingelost zullen worden.

DE IMPACT VAN DE STEMBUSSLAG

Traditioneel gaat een nieuwe Europese Commissie van start ná de verkiezingen voor het Europees Parlement. Dat heeft belangrijke politieke gevolgen want daardoor krijgt de nieuwe samenstelling van dat Parlement een grote impact op de Commissie. Sowieso zegt het Verdrag van Lissabon dat er rekening moet worden gehouden met de uitslag van de verkiezingen. Bovendien willen de nieuwbakken parlementsleden zich manifesteren. Een van de eerste beslissingen die ze moeten nemen, is immers de verkiezing van de voorzitter van de Commissie.

Dat scenario – feitelijk een machtsstrijd tussen de lidstaten en het Europees Parlement over de aanstelling van de regering van de EU, de Commissie dus – heeft zich opnieuw voltrokken. Zoals voorspeld, luidden de verkiezingen van mei 2019 het einde in van de zogenaamde grote coalitie.¹ Voor het eerst sinds de rechtstreekse verkiezing van het Europees Parlement in 1979 haalden de twee machtsblokken – de fractie van de Europese Volkspartij (EVP) en die van de socialisten – samen geen absolute meerderheid van het aantal zetels meer. Met die nieuwe constellatie diende dus rekening te worden gehouden: enter de liberalen. Onder impuls van de Franse president Emmanuel Macron vervelde de liberale fractie tot Renew Europe. Onder meer omwille van de eurosceptische standpunten van de extremen ter linker- en ter rechterzijde zijn de drie traditionele politieke families tot elkaar veroordeeld om de leiding te nemen in het nieuwe Parlement en van daaruit hun stempel te drukken op de nieuwe Commissie.

DE FACTOR MACRON

Macron speelde echter als stoorzender. Hij verzette zich tegen het systeem van *Spitzenkandidaten* – grote politieke families die een kandidaat-voorzitter van de Europese Commissie voordragen – en vooral tegen de keuze van de EVP voor Manfred Weber. Hij speelde handig de verschillende fracties uit elkaar zodat het politieke initiatief bij de staatshoofden en regeringsleiders kwam te liggen. De Europese Raad moet sowieso een kandidaat-voorzitter van de Commissie voordragen maar in tegenstelling tot 2014 slaagde het Europees Parlement er niet in haar kandidaat – toen de Luxemburger Jean-Claude Juncker – aan de regeringsleiders op te dringen. Na verschillende rondjes armworstelen dook uiteindelijk de Duitse christendemocratische defensie-minister Ursula von der Leyen als compromiskandidaat op. De eerste Duitse voorzitter sinds mensenheugenis, de eerste vrouwelijke voorzitter, toch een EVP-kandidaat ... alle argumenten waren nodig om zoveel mogelijk Europarlementsleden te overtuigen. Dat lukte ook, zij het zeer nipt. Slechts met een overschot van negen zetels werd von der Leyen in een geheime stemming tot Commissievoorzitter verkozen.

De keuze voor von der Leyen was – op z'n Belgisch – deel van een breder compromis. De zogenaamde deal van de EU-topjobs waarover de rege-

Zoals de Commissie-Juncker zichzelf de 'politieke Commissie' had genoemd, doopte von der Leyen haar team tot de 'geopolitieke Commissie'.

ringsleiders van de lidstaten onder impuls van Macron begin juli een akkoord vonden, hield ook in dat Charles Michel de opvolger zou worden van Donald Tusk als voorzitter van de Europese Raad, dat de Française Christine Lagarde de nieuwe baas van de Europese Centrale Bank zou worden en dat de Spaanse buitenlandminister Josep Borrell de nieuwe Hoge Vertegenwoordiger voor Buitenlands- en Veiligheidsbeleid werd. Dat het Parlement zelf de socialistische Italiaan David Sassoli – feitelijk een linkse christendemocraat à la Romano Prodi – verkoos als haar voorzitter, hielp de partijpolitieke even-

wichten te bewaren. Alle traditionele politieke families konden meerdere trofeeën claimen, zeker met de aanduiding van twee *executive vice presidents* naast Commissievoorzitter von der Leyen: de Nederlandse sociaal-democraat Frans Timmermans en de Deense liberale Margrethe Vestager.

(ON)EVENWICHTEN

Ook het genderevenwicht zat goed, alsook de balans tussen grote en kleine lidstaten. Terecht kwam er veel kritiek op het gebrek aan geografisch evenwicht. Alle topfuncties gingen immers naar de 'oude' lidstaten van de EU: Duitsland, België, Frankrijk, Spanje, Italië, Nederland en Denemarken. Bovendien kwam de uittredende Commissievoorzitter uit Luxemburg en had België met Herman Van Rompuy reeds een Europees Raadsvoorzitter gehad. Nu viel geen enkele lidstaat die na 1992 was toegetreden in de prijzen, alsof de EU nog steeds alleen uit West-Europa bestond. Die keuze was des te opmerkelijker aangezien iedereen het er min of meer over eens is dat in de afgelopen jaren de kloof tussen West en Oost eerder is toegenomen dan afgenomen. In de periode 2014-2019 was er met Tusk toch al een Pool in een van de leidende functies. Op dat vlak zette de EU veeleer een stap terug. Dat von der Leyen uiteindelijk de Letse Commissaris Valdis Dombrovskis onverwacht promoveerde tot derde *executive vice president*, was een impliciete erkenning van het gebrek aan geografisch evenwicht.

Intussen was von der Leyen immers volop bezig met de samenstelling van haar nieuwe ploeg. Aan de lidstaten vroeg ze niet alleen bekwame en ervaren kandidaten voor te dragen, maar ook voldoende vrouwelijke politici zodat ze aan de leiding zou komen van de eerste Commissie die een genderevenwicht bereikt, een belofte die ze ten aanzien van het Europees Parlement had gemaakt. Tegelijk moest ze de partijpolitieke evenwichten bewaren, kwestie van haar preciaire meerderheid in het Europees Parlement niet te verliezen. Dat Parlement stond zoals verwacht op zijn strepen en stuurde verschillende kandidaat-commissarissen naar huis.² Sommigen sneuvelen al in de fase waarin door de Commissie Justitie een onderzoek werd gedaan naar potentiële belangenvermenging, een nieuwigheid ten opzichte van de voorbije periodes waarin de kandidaten onder de parlementaire loep werden genomen. Een andere primeur was de massale afkeuring van een kandidaat-commissaris uit een grote lidstaat: de Française Sylvie Goulard. Veel redenen leidden tot haar vroegtijdig ontslag, waaronder de openstaande rekening van een deel van het Parlement met president Macron.

EEN AMBITIEUZE AGENDA

Macron had nochtans een sterke hand in de ambitieuze agenda die de nieuwe Commissievoorzitter wereldkundig had gemaakt. Als antwoord op de Brexit, Trump, China en vele andere externe uitdagingen die op de Unie afkomen, koos von der Leyen ervoor de geopolitieke kaart te trekken. Zoals de Commissie-Juncker zichzelf de 'politieke Commissie' had genoemd (naast 'de Commissie van de laatste kans'), doopte von der Leyen haar team tot de 'geopolitieke Commissie'. Volgens kwatongen slechts drie letters extra omdat 'de Commissie van de allerlaatste kans' een weinig wervende titel zou zijn geweest. Wat er ook van zij, haar betoog wekte het nodige enthousiasme op. Von der Leyen verkondigde de stelling dat Europa zijn rug moest rechte en opnieuw een leidende rol in de wereld diende op te

De externe context waarin deze Commissie start, verschilt sterk in vergelijking met vijf jaar geleden. Het is duidelijk dat von der Leyen er haar voordeel mee tracht te doen. Maar zal brede steun en een gezonde dosis daadkracht volstaan?

eisen, zowel in het domein van de digitale ontwikkeling als in de strijd tegen de klimaatopwarming. Ook traditionele domeinen als handelsbeleid en buitenlandse betrekkingen zouden een ferme dosis zelfvertrouwen – Europees eigenbelang – toebedeeld krijgen.³ Die voorstellen waren duidelijk bedoeld om zoveel mogelijk Europarlementsleden achter haar politieke missie te scharen maar tegelijk raakte ze ook een gevoelige snaar. Velen vreesden immers dat Europa op zijn retour was en dat de EU niet meer in staat zou zijn de verworvenheden van het Europese integratieproces en de welvaart van haar lidstaten te vrijwaren, laat staan te vergroten. Von der Leyen wou duidelijk met dat pessimisme breken. Garantie op succes was er echter alleen als iedereen haar ambitieuze agenda zou steunen.

Tegelijk ging von der Leyen de mist in door de Griekse kandidaat-commissaris Margaritas Schinas bevoegd voor migratie de titel van ‘bescherming van de Europese way of life’ te geven. Uiteindelijk werd het defensieve ‘bescherming’ vervangen door ‘promotie’. Maar ook op het terrein werden de geopolitieke ambities van von der Leyen meteen onderuit gehaald. Toen Turkse troepen de Syrische grens overstaken om eenzijdig een veiligheidszone te installeren, was er van een gemeenschappelijk EU-standpunt geen sprake. De *reality check* van de hoge ambities werd nog pijnlijker toen uitgerkend Macron zijn veto gebruikte tegen het openen van de toetredingsonderhandelingen met kandidaat-lidstaten Albanië en Noord-Macedonië. Gezien de nefaste rol die de Russen, de Turken, de Chinezen en enkele Golfstaten opeisen in de Westelijke Balkan, is een groter EU-engagement aldaar dringend nodig, al was het maar om de toenemende *brain drain* een halt toe te roepen. Dat de Unie er echter niet blijkt in te slagen om in haar eigen achtertuin een leidende rol op te nemen, doet vragen rijzen over de geloofwaardigheid van de geopolitieke ambities van de nieuwe Commissie-von der Leyen.

MET DE ZEGEN VAN HET PARLEMENT

In het voordeel van de nieuwe Commissie speelt wel dat het Franse veto massaal werd bekritiseerd, zelfs openlijk door de uittredende voorzitters Juncker en Tusk. Dat wijst erop dat de geopolitieke agenda toch een groot draagvlak geniet, vooral in de Westelijke Balkan. Die brede steun bleek ook toen het Europees Parlement zich eindelijk over de ganse ploeg-van

der Leyen kon uitspreken. Problemen met enkele kandidaat-commissarissen hadden immers tot een aanzienlijke vertraging geleid. De oorspronkelijke startdatum die in het Verdrag wordt vooropgesteld – 1 november – moest met één maand worden uitgesteld. Daarmee viel onbedoeld het begin van het mandaat van de Commissie samen met het aantreden van Charles Michel als een nieuwe voorzitter van de Europese Raad.

In het Europees Parlement kon van der Leyen genieten van de steun van een ruime meerderheid, zowel bij de EVP, de socialisten als de liberalen. Dat de stemming deze keer niet geheim was, hielp haar ongetwijfeld. Tegelijk vond iedereen het stilaan welletjes. Het Parlement was op zijn strepen gaan staan en had enkele belangrijke toegevingen in de wacht kunnen slepen. Het was dus tijd om de Commissie een eerlijke kans te geven en haar start niet nodeloos te verdagen omwille van een extra rondje inter-institutionele strijd. Alleen Brexit speelde von der Leyen nog parten. Door het uitstel van de deadline moest premier Boris Johnson een Britse commissaris voordragen. Op zijn weigering volgde prompt een ingebrekestelling vanwege de Commissie. Daarmee was de zaak van de ontbrekende 28ste commissaris juridisch onschadelijk gemaakt, en kon de nieuwe ploeg onder leiding van von der Leyen definitief van start gaan, zij het onvolledig. Politiek gezien was gelukkig niemand vragende partij om het Brexit-uitstelde voor de EU cruciale wissel van de macht nog meer te laten verstoren.

TE HOGE VERWACHTINGEN?

Zal de nieuwe Europese Commissie echt potten breken? Per slot van rekening was er ook de voorbije jaren geen gebrek aan ambitie, waarom zou dan nu lukken wat voordien niet volledig is geslaagd? Allereerst speelt het brede draagvlak in het voordeel van von der Leyen. De externe context waarin deze Commissie start, verschilt sterk in vergelijking met vijf jaar geleden. Het is duidelijk dat von der Leyen er haar voordeel mee tracht te doen. Maar zal brede steun en een gezonde

Het wordt veeleer rijden en omzien aangezien zonder de lidstaten en het Europees Parlement de Commissie-von der Leyen de komende vijf jaar weinig of geen successen zal kunnen boeken.

dosis daadkracht volstaan? Er zijn redenen om daaraan te twijfelen. Het is immers een illusie te denken dat de Commissie autonoom het Europese integratieproces een nieuw elan kan geven, of Europa opnieuw op de wereldkaart kan zetten. Naast onvoorziene interne of externe gebeurtenissen die de agenda grondig kunnen verstoren, is de armslag van de Commissie niet onbeperkt. In sommige beleidsdomeinen kan ze zelfstandig optreden maar in vele andere dossiers staat ze redelijk zwak. Versta: ze is afhankelijk van de goodwill van de lidstaten. Een gebrek aan steun vanwege die lidstaten is doorgaans niet zonder reden. Over cruciale uitdagingen die de EU tegemoet treedt, zijn de lidstaten het onderling dikwijls oneens. En dat probleem kan de Commissie niet gemakkelijk oplossen. Tegelijk zal ze de steun van het Parlement nodig hebben, dikwijls in een richting die tegengesteld is aan die van de lidstaten. Beter is dus de verwachtingen bij aanvang te temperen. Want het wordt veeleer rijden en omzien aangezien zonder de lidstaten en het Europees Parlement de Commissie-von der Leyen de komende vijf jaar weinig of geen successen zal kunnen boeken.

N

1. Steven Van Hecke, Het einde van de grote coalitie: de Europese verkiezingen van 2019 voorspeld, *De Gids*, april 2019, pp. 8-14.
2. Het Parlement dwong von der Leyen eveneens om de titel van de Luxemburgse kandidaat-commissaris Nicolas Schmit, de opvolger van Marianne Thyssen, uit te breiden van 'Jobs' naar 'Jobs and Social Rights'.
3. Zie de toespraak van Ursula von der Leyen als kandidaat-voorzitter in het Europees Parlement op 16 juli 2019: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/opening-statement-plenary-session_en_2.pdf.